

Звіт

про хід виконання та проміжні результати науково-дослідної роботи «Особистісний розвиток та психологічна допомога в сучасних умовах» 0117U002377

Науково-дослідна робота за темою «*Особистісний розвиток та психологічна допомога в сучасних умовах*» виконується колективом кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» з лютого 2017 року. Науковий керівник – П. В. Лушин, д-р. психол. наук, професор; пріоритетний напрям наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в НАПН України: 3. Соціальні і гуманітарні науки, 3.3. Соціологічні науки, 3.3.3. Соціальна психологія, 3.6. Науки про людину (гуманітарний блок), 3.6.1. Психологія, 3.6.1.2. Психологія навчання та виховання (Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014–2018 роки, затверджені постановою Президії НАН України від 20.12.2013 р. № 179), актуальна проблема: «Особистісний розвиток та психологічна допомога в сучасних умовах». Класифікаційна група НДР – прикладна. Терміни проведення НДР: лютий 2017 р. – грудень 2021 р.

У виконанні науково-дослідної роботи *беруть участь* 14 осіб, зокрема, 4 доктори наук, 8 кандидатів наук, 1 співробітник без наукового ступеня, 1 співробітник аспірант.

До сфери інтересів науково-педагогічних працівників кафедри належать питання розроблення й вивчення таких наукових проблем: фасилітативний супровід розвитку особистості майбутнього фахівця (П. В. Лушин), психологія сім'ї (Г. М. Бевз), формування професійної толерантності майбутніх керівників освітніх організацій (О. В. Брюховецька), прощення як соціальний та психологічний феномен (А. І. Гусєв), психологічний супровід індивідуальних освітніх траєкторій педагогічних працівників у VUCA-умовах (Я. В. Сухенко), профілактика та корекція особистісної конфліктності майбутніх психологів (Т. В. Чаусова), теоретико-методологічні основи дослідження особистісного розвитку майбутнього психолога засобами арт-терапії (Л. А. Інжигєвська), розвиток довіри до себе у майбутніх психологів (С. В. Шевченко), особливості формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів (С. О. Хілько), особливості психологічної допомоги у сучасних кризових ситуаціях життя (Ю. М. Кримлова), психологічні особливості розвитку професійно значущих якостей майбутніх менеджерів організацій (М. С. Діденко), феномен прощення як чинник особистісного розвитку осіб з християнським світоглядом (Л. Я. Мухіна).

3 січня 2020 р. розпочато четвертий проміжний, аналітичний етап (січень – грудень 2020 р.).

Основні здобутки попередніх етапів (лютий 2017 р. – грудень 2019 р.):
3 лютого 2017 р. по грудень 2017 р. тривав перший початковий етап, протягом якого досягнуто такі основні результати:

- опубліковано 50 наукових праць, зокрема: монографій – 1, методичних посібників – 1, навчальний посібник – 1, методичних рекомендацій – 1, спецкурсів – 2, фахових статей – 4, статей в іноземних виданнях – 3, статей у науково-метричних базах – 1, збірниках наукових праць – 9, наукових періодичних виданнях – 1, тез – 26.

- науково-педагогічні працівники кафедри психології та особистісного розвитку організували і провели 16 масових наукових заходів, з них: 3 – відповідно до плану роботи Університету менеджменту освіти, зокрема 2 конференції (з них 2 – всеукраїнських); 1 семінар (з них 1 – науково-практичний).

- визначені мета, ціль та завдання дослідження прощення як соціального та психологічного феномену; розроблене обґрунтування етапів дослідження (А. І. Гусев);

- визначено мету, цілі та завдання дослідження особливостей розвитку довіри до себе у майбутніх психологів, обґрунтовано етапи дослідження, складено і оформлено проміжний звіт по етапу (С. В. Шевченко);

- визначено мету, цілі та завдання дослідження особливостей формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів; обґрунтовано етапи дослідження; складено і оформлено проміжний звіт по етапу (С. О. Хілько);

- визначено завдання дослідження (О. В. Брюховецька):

- 1) на основі аналізу основних теоретико-методологічних підходів до проблеми професійної толерантності керівників обґрунтувати основні напрями дослідження психологічних основ формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів;

- 2) розробити модель професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів;

- 3) емпірично дослідити рівень сформованості професійної толерантності у керівників загальноосвітніх навчальних закладів;

- 4) розробити та експериментально перевірити систему організаційно-психологічних умов формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти);

- 5) розробити та експериментально перевірити систему організаційно-психологічних умов формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі післядипломної педагогічної освіти (підвищення кваліфікації);

- обґрунтовано етапи дослідження особливостей формування професійної толерантності майбутніх керівників освітніх організацій: на першому етапі (2017 р.) здійснено теоретико-методологічний аналіз психологічних основ формування професійної толерантності керівників

загальноосвітніх навчальних закладів (сутності професійної толерантності, її індивідуально-психологічних і організаційно-психологічних характеристик) (О. В. Брюховецька);

- розроблено та обґрунтовано модель професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів (проаналізовані основні структурні компоненти і складові моделі, систематизовані особистісні і організаційні чинники професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів) (О. В. Брюховецька).

Внаслідок виконання другого проміжного аналітичного етапу (січень 2018 – грудень 2018 р.) отримано такі основні результати:

- опубліковано 53 наукових праць, серед яких: 3 наукові продукції (монографії); 19 наукових статей, в тому числі: у виданнях, що входять до наукометричних баз даних – 5, вітчизняних фахових виданнях – 14, у зарубіжних виданнях – 4, у збірниках наукових праць – 7, тези – 25; виробничо-практична продукція – 4; навчальна продукція – 2, також подано до друку 8 наукових праць, серед яких 1 стаття в монографії, 2 наукові статті, 5 тез;

- співробітники кафедри психології та особистісного розвитку взяли участь у 57 масових наукових заходах, з них: 4-ти форумах; 13-ти Міжнародних конференціях; 11-ти Всеукраїнських конференціях; 7-ми семінарах; 5-ти виставках; 3-х круглих столах;

- встановлено:

- 1) що толерантність до невизначеності (ТН) є складним поняттям, яке розглядається з позицій різних теоретичних конструктів: як риса особистості, як соціально-психологічна установка, як когнітивно-перцептивне утворення, як здатність особистості, як культурна складова, як множинність реакцій на невизначені ситуації, як характеристика індивідуальної саморегуляції особистості в невизначених ситуаціях;

- 2) невизначеність у професійній діяльності психолога це перехідний стан, що спонукає психолога до сприйняття нових, неструктурованих, невизначених, неоднозначних ситуацій не як загрозу, а як такі, що містять різноманітні можливості вирішення професійних задач, відчуваючи при цьому позитивні емоції;

- 3) що феномен «довіри до себе» у психології образно кваліфікують як «категорію підвищеної складності», засвідчуючи її високу динамічність, багатофакторність та багатоаспектність. Довіра до себе, визначається як певний гіпотетичний конструкт, який дозволяє людині зайняти певну ціннісну позицію по відношенню до самої себе, до світу і, виходячи з цієї позиції, будувати власну стратегію життєдіяльності. Довіра до себе є передумовою повноцінного володіння собою та умовою самоорганізації людини та її самореалізації як в сфері відносин і спілкування з іншими людьми, так і у обраній професійній сфері;

- розкрито: види, функції та фактори довіри/недовіри, що детермінують розвиток довіри до себе, розглянуто феномен розвитку довіри до себе в контексті становлення професійної ідентичності майбутніх психологів;

- виявлено: як і будь-яка структура, структура «довіри до себе» є цілісним утворенням і своєрідною організацією психічних ресурсів. У структурі «довіри до себе» у майбутніх психологів існує певна ієрархія її структурних компонентів, а також якісні та кількісні характеристики, які визначають рівень її розвитку. Довіра до себе майбутнього психолога включає наступні структурні компоненти: рефлексивний (самоаналіз та рефлексивне усвідомлення своїх можливостей), мотиваційний (усвідомлення своїх внутрішніх мотивів та цілей), когнітивний (узагальнення внутрішнього досвіду та знань про самого себе), поведінковий («вихід за межі самого себе», дії на результат) та емоційний (емоційна репрезентація в динаміці професійного становлення)

- обґрунтовано: формування ТН – являє собою процес змін особистості на когнітивному, емоційному і поведінковому рівнях, внаслідок впливу зовнішніх і внутрішніх факторів невизначеності, в результаті чого формується здатність не тільки витримувати напругу в ситуаціях невизначеності, а й продуктивно діяти і знаходити варіанти вирішення таких ситуацій;

- розроблено:

- 1) структурно-функціональна модель особистісного розвитку майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти дозволяє розглянути досліджуваний процес комплексно, охопити в єдиній системі зміст, функції і арт-засоби. Виклики сьогодення зумовлюють ряд специфічних питань, які стосуються саме того яким чином має забезпечуватись «доступ» до особистісного ресурсу залучених до навчання студентів і занепокоєння відбувається коли країна оповита гібридною війною і суспільство потребує психологів – фахівців;

- 2) модель формування ТН у майбутніх психологів, яка складається з трьох взаємопов'язаних структурних компонентів: когнітивного, афективного і конативного. Когнітивний компонент включає обізнаність та усвідомленість позитивної складової ТН, афективний – позитивне ставлення до формування ТН, конативний – рішучість і дієвість в ситуаціях невизначеності. Формування ТН забезпечується такими психолого-педагогічними підходами: гуманістичним, системним, особистісно-орієнтованим, діяльнісним, екофасилітативним, контекстним;

- 3) теоретичну модель розвитку довіри до себе майбутніх психологів у процесі професійної підготовки яка складається: із довіри як цілісного утворення, базальної довіри (як ядра особистості), на основі якого, з віком, у особистості формується довіра до себе, в тому числі як до майбутнього фахівця та складається з компонентів, серед яких ми виділяємо наступні: рефлексивний, мотиваційний, когнітивний, поведінковий та емоційний. Процес професійної підготовки сприяє формуванню професійної ідентичності (у нашому випадку майбутнього психолога), що в свою чергу визначає цілепокладання, усвідомлення власних можливостей та оцінку себе як фахівця. Розвиток довіри до себе у майбутніх психологів на етапі

професійного навчання опосередковується зовнішніми та внутрішніми умовами, що є динамічними та змінюваними;

- розроблено і обґрунтовано: модель професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів, що складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: а) власне управлінська толерантність (комплекс професійно важливих якостей особистості, який виражається у здатності керівника протистояти невизначеності, успішно адаптуватися до змін в професійній діяльності, справлятися з професійними труднощами і стресами, зберігаючи внутрішню стійкість); б) толерантність до взаємодії із суб'єктами навчально-виховного процесу (комплекс професійно важливих якостей керівника, який характеризується здатністю позитивно реагувати на відмінності суб'єктів незалежно від їхнього соціального статусу, прагненням досягти розуміння з іншими, повагою до їхньої думки, емпатією, доброзичливістю і конструктивністю у взаєминах з ними); в) ауто толерантність (комплекс професійно важливих якостей особистості, що виявляється у прийнятті себе, своєї автентичності, впевненості у собі, відповідальному ставленні до власного життя, здатності аналізувати свої слова і вчинки й робити висновки з власних помилок, адекватній самооцінці);

- визначено:

- 1) типи спрямованості професійної толерантності:

- а) інтертолерантність (зовнішній тип толерантності, спрямований на навколишнє середовище і суб'єктів навчально-виховного процесу);

- б) інтра толерантність (внутрішній тип толерантності, спрямований на особистість керівника); в) збалансований тип толерантності (гармонійне поєднання інтертолерантності й інтра толерантності, апріорно позитивне ставлення як до співробітників і навколишньої дійсності, так і до себе, як освітянина, керівника й особистості);

- 2) підходи щодо можливості формування ТН: процесуально-динамічний, генетично-моделюючий, теорія особистісного змінювання (екофасилітативний), системний, генетичний, суб'єктний, професіогенетичний, акмеологічний, екзистенційний, розглядають процеси психічного розвитку і змінювання особистості, становлення і перетворення психологічної організації людини як складної цілісної системи, що сприяє толерантному ставленню до невизначеності;

- 3) в різних напрямках психологічної науки йдеться про три самостійні сфери, де довіра найчастіше розглядалася в якості умови існування будь-якого іншого явища: це довіра до світу, довіра до інших і довіра до себе. Основою для формування означених видів довіри є «базальна довіра», що виникає на ранніх стадіях онтогенетичного розвитку особистості. Довіра до себе існує в єдності з довірою до світу та довірою до інших, а проблема полягає в рівні їх співвідношення. Саме довіра до себе і довіра до світу об'єднує особистість і світ в єдину онтологію, даючи можливість виділяти значущі для неї властивості об'єктивного світу, а також усвідомлювати лише ті свої можливості і потреби, які набувають сенс у конкретній ситуації.

Довіра забезпечує особистості, з одного боку, активну взаємодію зі світом, а з іншого – самостійно обирати цілі і ставитись до себе як до цінності;

• з'ясовано:

1) модель структурно-функціональна модель особистісного розвитку майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти включає три стадії процесу особистісного розвитку майбутнього психолога: стадія входження у нову професію, стадія освоєння професії, результативно-оцінна стадія. Реалізація на кожній із цих стадій відповідних функцій арт-засобів (діагностичної, розвивальної та корекційної), забезпечують можливість представити процес освітньої підготовки майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти у сукупності дотримання принципів цілеспрямованості, послідовності та комплексності навчання; підтвердити доцільність вибору арт-засобів у відповідності до логіки професійної підготовки студентів в умовах післядипломної освіти;

2) а) в аналізі можливих ознак ситуації невизначеності виділяють зовнішні і внутрішні умови, що визначають суб'єктивне ставлення до таких ситуацій; б) серед виділених параметрів невизначеності максимально представлені: новизна, складність, суперечливість, неможливість контролю, множинність виборів і рішень, високий ступінь ризику; в) для подолання невизначеності значення має особистий смисл, здійснення вибору, прийняття рішення в ситуації невизначеності; г) суб'єктивна кваліфікація ситуації як невизначеної в більшості дослідженнях представлена у вигляді когнітивних, афективних і поведінкових особливостей особистості; д) ставлення особистості до невизначеності може бути як толерантне прийняття невизначеності як неминучості, адаптивність і використання її можливостей і переваг, так і інтолеранте – негативне ставлення до невизначеності, двозначності, амбівалентності, суперечливості, заплутаності, складності що супроводжується емоційними станами тривожності, афекту та проявляється на поведінковому рівні як залежність від соціального оточення; е) невизначеність можливо не тільки долати, толерувати, але й стимулювати її появу, з метою реалізації нових, різноманітних можливостей;

3) процес становлення професійної ідентичності передбачає проходження особистістю подібних до соціалізації етапів – довіри, автономії, ініціативності, досягнення, ідентичності, інтимності, творчості, інтеграції. У стійкому остаточному варіанті професійна ідентичність формується на досить високих рівнях оволодіння професією та виступає як стійке узгодження основних елементів професійного процесу. Розвиток довіри до себе у майбутніх психологів в контексті становлення професійної ідентичності припускає виділення етапів її формування. Змістовий аналіз феномену розвитку довіри до себе на етапі професійної підготовки дає підстави констатувати, що довіра до себе дозволяє майбутньому психологу зайняти певну ціннісну позицію стосовно самого себе в процесі професійної підготовки та виходячи із цієї позиції, будувати стратегію реалізації себе у майбутній професійній діяльності;

- поглиблено та розширено: уявлення про особистість керівних кадрів освіти як суб'єктів власного професійного й особистісного саморозвитку; поняття професійно важливих якостей керівників загальноосвітніх навчальних закладів;

- подальшого розвитку набуло: положення про психологічні засади управління закладами середньої освіти як освітніми організаціями в умовах соціальних трансформацій, умови розвитку толерантності особистості тощо;

- виділено: типи ситуацій невизначеності у професійній діяльності психологів-теоретиків/дослідників залежно від здібностей до наукової діяльності і практичних психологів залежно від видів діяльності, які супроводжуються когнітивним осмисленням, емоційним переживанням, віднаходженням продуктивних шляхів вирішення проблеми;

- виокремлено: внутрішні і зовнішні ситуації невизначеності в професійній діяльності психологів: внутрішні пов'язані з внутрішніми протиріччями психолога; зовнішні виникають при взаємодії з зовнішнім середовищем, яке характеризується динамічністю, мінливістю, непередбачуваністю.

На третьому проміжному аналітичному етапі (січень 2019 – грудень 2019 р.) було досягнуто такі результати:

- опубліковано 15 наукових статей, в тому числі: у виданнях, що входять до наукометричних баз даних Scopus – 2, інші – 10; 1 стандарт; 1 програму заходу; 1 модуль; 1 методичні рекомендації; 1 методична розробка; тези – 14; також подано до друку 4 наукових статей, 1 тези та 1 термін до Енциклопедії освіти;

- визначено:

- 1) чинники формування ТН у майбутніх психологів (С. О. Хілько);

- 2) соціально-демографічні (стать, вік) та навчально-професійні (рівень освіти, курс, форма навчання, наявність стажу трудової діяльності, планування працювати за спеціальністю) чинники формування ТН у майбутніх психологів (С. О. Хілько);

- 3) методику та організацію емпіричного дослідження особливостей формування ТН у майбутніх психологів, зокрема, програма проведення емпіричного дослідження включає в себе: підготовчий етап, етап збору емпіричних даних та етап аналізу результатів дослідження. На підготовчому етапі проаналізовано психодіагностичний інструментарій, який представлено у наукових літературних джерелах з даної проблеми дослідження. На етапі збору емпіричних даних, відповідно методологічній базі емпіричного дослідження особливостей формування ТН у майбутніх психологів, проводилося дослідження серед майбутніх психологів. На етапі аналізу та узагальнення даних отримані дані емпіричного дослідження підлягають їх математичному аналізу (С. О. Хілько);

- уперше розроблено:

- 1) (у співавторстві) у вітчизняній медіаційній практиці «Основні засади навчання базовим навичкам медіатора», які спрямовані на

удосконалення та стандартизацію програм підготовки медіаторів з метою підвищення якості підготовки фахівців (А. І. Гусєв);

2) (у співавторстві) програму «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно» інтегрованого наскрізного курсу «Культура добросусідства» яка спрямована на розвиток освіти дорослих в Україні, посилення соціальної згуртованості та співпраці закладів освіти з батьками, розвиток громадянської і психолого-педагогічної компетентностей рідних дитини (батьків або опікунів) та педагогічної спільноти. Програма була схвалена для використання у освітніх закладах України (лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України № 22.1/12-Г-335 від 07 червня 2019 р.) (А. І. Гусєв);

3) розроблено методичну базу емпіричного дослідження особливостей формування ТН у майбутніх психологів, яка складається із таких емпіричних методів: спостереження за особливостями прояву ТН у майбутніх психологів, бесіда, психодіагностичні методи: методика «Діагностика рівня розвитку рефлексивності» (А. Карпов); анкета на виявлення обізнаності майбутніх психологів щодо формування ТН (авторська розробка); методика «Особистісна готовність до змін» (автори Ролнік, Хезер, Голд, Халл, в адаптації Н. Бажанової та Г. Бардієр); методика «Діагностика рівня емпатичних здібностей» (В. Бойко); мельбурнський опитувальник прийняття рішень (МОПР) (російськомовна адаптація Т. Корнілової на основі опитувальника Фліндерса); опитувальник «Особистісні фактори прийняття рішень» (ОФР) (в модифікації Т. Корнілової на основі методики Q-сортування німецького психолога Х. Вольфрама); новий опитувальник толерантності до невизначеності (НТН) (в модифікації Т. Корнілової); методика «Толерантність до невизначеності» (TAS) (С. Баднера в перекладі і адаптації Г. Солдатової); особистісний опитувальник «Методика вивчення довіри до себе» (Н. Б. Астаніна) (С. О. Хілько);

4) типологію індивідуальних освітніх траєкторії педагогічних працівників; типологію особистісного потенціалу педагогічних працівників (Я. В. Сухенко);

- розроблено й апробовано:

1) авторську експрес-методику діагностики рівня сформованості професійної толерантності у керівників освітніх організацій (О. В. Брюховецька); уявлення про особистість керівних кадрів освіти як суб'єктів власного професійного й особистісного саморозвитку; поняття професійно важливих якостей керівників загальноосвітніх навчальних закладів

- удосконалено:

1) уявлення про особистість керівних кадрів освіти як суб'єктів власного професійного й особистісного саморозвитку; поняття професійно важливих якостей керівників загальноосвітніх навчальних закладів (О. В. Брюховецька);

2) вдосконалено структурно-функціональну модель психологічної готовності до подолання кризових ситуацій та її основних компонентів (Ю. М. Кримлова);

- набуло подальшого розвитку:

1) уявлення про особливості внутрішньоособистісні конфлікти, які вивчаються у зв'язку з проблемами вікового становлення особистості; розглядаються фактори, які впливають на їх виникнення та перебіг (Т. В. Чаусова)

2) обґрунтовано модель професійної толерантності керівників освітніх організацій, що складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: власне управлінської толерантності, толерантності до взаємодії із суб'єктами навчально-виховного процесу, ауто толерантності (С. О. Хілько);

3) уявлення про особливості індивідуальних освітніх траєкторій педагогічних працівників і учнів, про структурно-динамічні особливості особистісного потенціалу педагогічних працівників, про особливості взаємозв'язку між ставленням педагогічних працівників до власної освітньої траєкторії та реалізацією їх особистісного потенціалу (Я. В. Сухенко);

4) в результаті проведеного кількісно-якісного аналізу експериментального дослідження в рамках зазначеної теми визначено основні психологічні фактори психологічної готовності до подолання кризових ситуацій життя у юнаків. Подальшого розвитку набула програма екофасилітативного психологічного супроводу психологічної готовності до подолання кризових ситуацій життя (Ю. М. Кримлова);

- обґрунтовано:

1) модель професійної толерантності керівників освітніх організацій, що складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: власне управлінської толерантності, толерантності до взаємодії із суб'єктами навчально-виховного процесу, ауто толерантності (О. В. Брюховецька);

- проведено:

1) емпіричне дослідження особливостей формування ТН у майбутніх психологів (С. О. Хілько).

У 2019 р. досліджувалась сутність професійної толерантності, проблеми формування професійної толерантності керівників освітніх організацій в умовах реформування освітньої галузі та використання технологій особистісно орієнтованого навчання у процесі підготовки майбутніх фахівців з психології і освітнього менеджменту (Брюховецька О. В.).

Хілько С. О. виконувала наукове дослідження відповідно до підтеми: «Особливості формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів», спрямовані на вирішення наступних задач:

- визначення методики та організації емпіричного дослідження особливостей формування толерантності до невизначеності (ТН) у майбутніх психологів;

- проведення емпіричного дослідження рівнів сформованості ТН у майбутніх психологів;

- визначення чинників формування ТН у майбутніх психологів;
- складання й оформлення проміжного звіту по етапу.

Шевченко С. В. виконувала наукове дослідження для вирішення наступних задач:

- визначення методики та організації емпіричного дослідження розвитку довіри до себе у майбутніх психологів;
- проведення емпіричного дослідження рівнів розвитку довіри до себе у майбутніх психологів.

Підбір психодіагностичного інструментарію здійснювався відповідно до предмета та завдань дослідження, що дало змогу комплексно дослідити особливості розвитку довіри до себе у майбутніх психологів.

В роботі для більш глибокого вивчення феномену довіри до себе використано метод тестування. Далі подано батарею валідних та надійних психодіагностичних методик, що не лише уможливили збір кількісного і якісного дослідницького матеріалу, але й його подальше узагальнення, порівняння та виявлення провідних тенденцій.

Підбір психодіагностичних методів дослідження дав змогу комплексно дослідити особливості розвитку довіри до себе у майбутніх психологів: рефлексивний опитувальник рівня довіри до себе (Т. П. Скрипкіна); особистісний опитувальник «Методика вивчення довіри до себе» (Н. Б. Астаніна); методика вивчення довіри/недовіри світу, іншим людям, собі (А. Б. Купрейченко); методика діагностики індивідуальної міри вираженості рефлексивності (опитувальник А. В. Карпова); використано «Тест життєстійкості» (методика С. Мадді, адаптація Д. А. Леонт'єва); новий опитувальник толерантності до невизначеності (НТН) (в модифікації Т. Корнілової); анкета «Самодовіра майбутніх психологів в початковій діяльності» авторська розробка. Проведено емпіричне дослідження рівнів розвитку довіри до себе у майбутніх психологів.

О. В. Брюховецькою було обґрунтовано методику й організацію емпіричного дослідження психологічних особливостей сформованості професійної толерантності керівників освітніх організацій, проаналізовано результати емпіричного дослідження особливостей сформованості професійної толерантності досліджуваних управлінців, представлено авторську експрес-методику «Діагностика рівнів сформованості професійної толерантності у керівників освітніх організацій».

Емпіричне дослідження рівнів сформованості професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів проводилось у *два підетапи*.

На *першому підетапі* визначено рівні сформованості компонентів професійної толерантності керівників освітніх організацій: власне управлінської толерантності, толерантності до взаємодії із суб'єктами навчально-виховного процесу, ауто толерантності та їхніх складових. Узагальнення результатів цього етапу дослідження помагає зробити висновок про те, що рівень професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів є недостатнім.

Одержані результати зумовили необхідність гнучкого і швидкого моніторингу рівнів сформованості професійної толерантності керівників освітніх організацій, водночас, аналіз літератури засвідчив відсутність методики вивчення рівнів професійної толерантності управлінців. Саме тому на *другому підтані* розроблено авторську експрес-методику «*Діагностика рівнів сформованості професійної толерантності у керівників освітніх організацій*». Даний процес відбувався у декілька етапів, які відповідають основним психометричним вимогам та передбачають перевірку методики на валідність та надійність. Валідізація і стандартизація авторської експрес-методики здійснювалася на 400 керівниках освітніх організацій на основі квотного принципу відбору респондентів за статтю, віком та освітою.

Насамперед, було складено первинний опитувальник, що містив 120 тверджень, які формулювались з урахуванням змісту найбільш показових для конструктів «власне управлінська толерантність», «толерантність до взаємодії із суб'єктами навчально-виховного процесу», «ауто толерантність» тверджень авторської методики. Вони являли собою прямі й обернені твердження, які потрібно оцінити за п'ятьма шкалами – 1, 2, 3, 4, 5 (1 – абсолютно не згоден, 5 – абсолютно згоден), при цьому кожній правильній відповіді присвоювався 1 бал. Чим вище загальна сума, тим вище рівень сформованості професійної толерантності.

Наступним кроком здійснено аналіз придатності пунктів експрес-методики, за результатами якого частину тверджень видалено, і в остаточний варіант авторської експрес-методики увійшло 52 твердження.

Далі визначалася факторна (структурна) валідність опитувальника засобами експлораторного факторного аналізу методом виділення основних компонентів з обертанням Varimax normalized, а потім за допомогою комфірматорного факторного аналізу як одного з методів структурного моделювання. Згідно з діаграмою «осипу» виокремилися 3 головні фактори зміст яких узгоджувався з виокремленими нами на етапі теоретичного аналізу літератури компонентами, а саме: «власне управлінська толерантність», «толерантність до взаємодії із суб'єктами навчально-виховного процесу», «ауто толерантність». При цьому змістове наповнення зазначених факторів у цілому відповідало складовим структурної моделі професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Таким чином можна говорити про емпіричну верифікацію розробленої нами теоретичної моделі професійної толерантності керівників освітніх організацій.

Цей висновок підтверджують результати перевірки внутрішньої надійності та визначення очевидної валідності експрес-методики, зокрема, достатні значення коефіцієнта внутрішньої узгодженості α -Кронбаха (0,734), а також коефіцієнту кореляції експрес-методики в процесі розщеплення навпіл (Guttman Split-half) – 0,688. При цьому показник α -Кронбаха для першої частини експрес-методики становить 0,666, для другої частини – 0,738. Крім того, за результатами перевірки методики на вимоги очевидної валідності переважна більшість (86,7 %) експертів (керівників

загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва з великим досвідом управлінської діяльності) оцінила авторську методику як таку, що цілком відповідає своєму призначенню, вони висловили свою зацікавленість змістом методики і вказали на її актуальність.

Насамкінець, було здійснено стандартизацію авторської експрес-методики, за результатами якої, ґрунтуючись на показниках середнього та стандартного відхилення, отримано стенові норми опитувальника, співвіднесені з рівнями сформованості професійної толерантності управлінців (1–3 стенов – низький рівень, 4–7 – середній рівень, 8–10 – високий рівень).

У цілому, проведена перевірка дає можливість стверджувати, що авторську експрес-методику дослідження рівня сформованості професійної толерантності можна охарактеризувати як самостійний діагностичний інструмент, який досить надійно вимірює рівні сформованості професійної толерантності керівників освітніх організацій.

Зокрема, проміжні результати НДР реалізовано у таких основних працях:

Монографії:

- Лушин П. В. Хаос и неопределенность: от страдания – к росту и развитию [Текст] : Монография / Лушин П. В. – Киев, 2017. – 144 с. – (Серия «Живая книга» ; Т. 4).

- Лушин П. В. Деформація і деформалізація освітнього простору в умовах відкритої післядипломної освіти: екофасилітативний підхід // Відкрита освіта : інноваційні технології та менеджмент : кол. монографія / За наук. ред. О.М. Кириченка, Л.М. Сергєєвої. – Київ : Вид-во Ін-ту обдарованої дитини НАПН України, 2018. – С. 192–197.

- Брюховецька О. В. Організаційно-психологічні умови розвитку професійної толерантності керівників освітніх організацій в умовах відкритої освіти // Відкрита освіта : інноваційні технології та менеджмент : кол. монографія / За наук. ред. О.М. Кириченка, Л.М. Сергєєвої. – Київ : Вид-во Ін-ту обдарованої дитини НАПН України, 2018. – С. 222–236.

- Брюховецька О.В. Психологія професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів : монографія. – К. : Інтерсервіс, 2018. – 360 с.

Навчальній продукції:

- Гусєв А. І. Культура добросусідства. Батьківські збори по-новому : Методичні матеріали та практичний досвід / [автори-укладачі: М. А. Араджионі, А. І. Гусєв, Г. А. Коломоєць, В. І. Потапова]. Київ. : ТОВ «Прометей», 2017. 328 с. : іл. Англ., рос., укр. 13,67 друк. арк.

- Гусєв А. І. Культура добросусідства: Я. Ми. Країна. Програма виховних годин для ЗНЗ II–III ст. і методичні рекомендації щодо її апробації та впровадження / [автори-укладачі: М. А. Араджионі, А. І. Гусєв, М. С. Єлігулашвілі, В. І. Потапова]. Київ. : ТОВ «Контекст Україна», 2016. 260 с. : іл. Англ., рос., укр. (подається вперше). 10,5 друк. арк.

- Сухенко Я. В. Вступ до психологічної допомоги: екофасилітативний підхід : Проблемно-тематичний курс підвищення кваліфікації для фахівців соціономічних професій (типу «людина–людина») очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти (150 год.) / П. В. Лушин, Я. В. Сухенко. Київ, 2017. 66 с. 2,8 друк. арк.

- Сухенко Я. В. «Психологія для дорослих – P4A – Psychology for adults : [Електронний ресурс] : психодіагностичний комплекс для дорослих учнів, для професійного відбору абітурієнтів / Сухенко Я.В. [Україна], 2017. URL: <http://p4a.pp.ua/> Загол. з титул. екрану. Мова : укр.. (Дата звернення 20.10.2017 р.).

- Арт-терапевтичний тренінг: конспект лекцій та робочий зошит для самостійної роботи з дисципліни / автор-уклад. Л. А. Інжієвська. Друге видання, доповнене. – К. : Педагогічна думка, 2018. – 184 с. – Бібліограф. – С. 179–183.

- Лушин П. В. Введение в ЭкоПсихоИммунологию : Материалы к учебному курсу / Лушин П. В. – Киев, 2018. – 96 с. – (Серия «Живая книга» ; Т. 5).– 5 друк. арк.

Статті виданнях, унесених до наукометричних баз базами даних Scopus та Web of Science Core Collection:

- Sukhenko, Y. (2018). Семантичний диференціал для оцінки освітньої траєкторії особистості. ПСИХОЛІНГВІСТИКА, 24(1), 320-342.

doi: 10.31470/2309-1797-2018-24-1-320-342

- Сухенко Я. В. (2018). Психологічний час як детермінанта індивідуальної освітньої траєкторії особистості. Освіта і наука, 5-6, 110-116.

doi: 10.24195/2414-4665-2018-5-15

- Stoyan Radev KOEV, Olena TRYFONOVA, Lesia INZHYYIEVSKA, Nataliia TRUSHKINA and Maryna RADIEVA (2019), «Management of Domestic Marketing of Service Enterprises», IBIMA Business Review, Vol. 2019 (2019), Article ID 681709

doi: 10.5171/2019.681709

- Stoyan Radev KOEV, Olena TRYFONOVA, Lesia INZHYYIEVSKA, Nataliia TRUSHKINA and Maryna RADIEVA, «Contact Personnel Assessment As A Prerequisite For Introduction Of Internal Marketing System», Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2019

- Lozhkin H., Shevchenko S. (2018). Interrelation of Professional Identity and Self-Trust in Psychology Students. Science and education: academic Journal of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, 1, 88–98.

doi: 10.24195/2414-4665-2018-1-13

- Khilko S. (2017). Study of Future Psychologists' Tolerance to Uncertainty Maturiti. Science and Education: academic Journal of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky. 2017. № 9. P. 59 67.

doi: 10.24195/2414-4665-2017-9-10

Статті у зарубіжних виданнях:

1. Лушин П. В. Экофасилитация в психотерапевтическом и образовательном контекстах: «Буферная зона развития», коллективно генерируемый инсайт и неопределенность /П. В. Лушин //Канадский научный журнал «Теория и практика психотерапии». 2016. Вып. 3/12. С. 28-33. 0,5 друк. арк.

2. Shevchenko Svitlana. The implicit model of “self-trust” of a practicing psychologist / Svitlana Shevchenko // Public health – social, educational and psychological dimensions. International Scientific and Practical Conference in Lublin between 3-7 February 2017, under program run by the Catholic University of Lublin Development Foundation. URL: http://www.bu.kul.pl/ksiegozbior,art_4469.html 0,5 друк. арк.

3. Sukhenko, Ya. Psychology of personality and adult education: VUCA-world projections / Sukhenko, Ya. International scientific-practical conference: «Personality, family and society: issue of pedagogy, psychology, politology and sociology» : Conference Proceedings, June 16-17, 2017. Shumen : Konstantin Preslavsky University of Shumen. P. 207 209. 0,5 друк. арк.

Поширення та використання проміжних результатів дослідження підтверджується індексами цитування, а саме: усі члени НДР мають профілі в Google Scholar, ORCID iD та ResearchID, усі представлені у системі «Бібліометрика української науки». Зокрема, Індекс Гірша:

П.І.Б.	Індекс Гірша
Лушин Павло Володимирович	15
Бевз Галина Михайлівна	8
Бондарчук Олена Іванівна	14
Брюховецька Олександра Вікторівна	5
Гусев Андрій Ігорович	6
Москальова Алла Степанівна	4
Чаусова Тетяна Володимирівна	1
Сухенко Яна Валеріївна	3
Інжиєвська Леся Анатоліївна	2
Кримлова Юлія Михайлівна	-
Діденко Марина Сергіївна	-
Хілько Світлана Олександрівна	2
Шевченко Світлана Вікторівна	1

Реалізація НДР забезпечує виконання найактуальніших завдань підготовки конкурентоздатних фахівців для психологічної науки та практики в Україні. Так, в межах виконання НДР «Особистісний розвиток та психологічна допомога в сучасних умовах» *підготовлено та захищено* дисертаційні дослідження на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук – 1 робота (О. В. Брюховецька); на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук – 7 робіт (О. В. Давидова, Л. А. Інжиєвська, І. В. Пустовалов; С. О. Хілько; О. М. Близнюкова;

С. В. Шевченко; М. С. Діденко). Наразі *триває підготовка* одного дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук та дев'ять дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук.

Відповідно до рішення вченої ради Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» від 19 вересня 2018 р. (Протокол №7) та на підставі рішення атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України професору кафедри психології та особистісного розвитку Бевз Галині Михайлівні присвоєно вчене звання професора кафедри психології та особистісного розвитку (Атестат професора АП № 000524 від 23 жовтня 2018 р.)

У 2018 р. на кафедрі психології та особистісного розвитку завершилась експериментальна робота відповідно до наказу Департаменту освіти та науки Полтавської обласної державної адміністрації від 13.04.2017 р. № 140. Всього проводився 1 експеримент: експериментальна робота регіонального рівня «Психологічний супровід індивідуальної освітньої траєкторії педагогічного працівника у післядипломній освіті» (науковий консультант: П. В. Лушин, науковий керівник: Я. В. Сухенко, координатор: В. А. Маслова).

Кількість дослідно-експериментальних закладів освіти регіонального рівня – 19. В результаті здійснення експериментальної роботи отримано такі основні результати:

1) розроблено та апробовано психоандрагогічну модель супроводу індивідуальної освітньої траєкторії педагогічного працівника у післядипломній освіті;

2) розроблено тренінгові програми для педагогічних працівників різних категорій (керівники навчальних закладів, учителі, практичні психологи, соціальні педагоги) та їх реалізація на базі методичних кабінетів, Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського у міжкурсовий період;

3) проведено комплексну оцінку результатів впровадження психоандрагогічної моделі супроводу індивідуальної освітньої траєкторії педагогічного працівника.

Кількісна характеристика результатів експериментальної роботи (2017–2018 рр.):

1) розроблено тренінгові програми для керівників навчальних закладів (32 год.), учителів середньої та старшої школи (32 год.), практичних психологів (32 год.), соціальних педагогів (32 год.)

2) проведено тренінгові програми для 200 педагогічних працівників Полтавської області.

Впровадження наукової продукції, що буде отримана в ході виконання НДР взагалі, й проміжних результатів зокрема, має соціальну значущість, яка полягає в необхідності наукового і теоретичного обґрунтування в необхідності наукового і теоретичного обґрунтування механізмів особистісного розвитку та надання психологічної допомоги з урахуванням специфіки складних умов сьогодення.